

Василюк А.В.,
Д. п. н., доцент
доцент кафедри початкової освіти,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Останніми роками в країнах Європейської Спільноти модель початкової освіти зазнала певних змін, які стали наслідком процесу інтеграції та взаємопроникнення взаємовпливів та уніфікації через необхідність створення спільно визначених стандартів.

За Міжнародною стандартною класифікацією освіти (МСКО) початкова/елементарна освіта (*primary education*) визначається як початок систематичного навчання або обов'язкової шкільної освіти і становить рівень МСКО 1. У багатьох країнах він становить перший етап базової освіти (*first stage of basic education*), тобто охоплює лише кілька перших класів (1-й етап/цикл) основної школи (Швеція, Данія, Фінляндія, Португалія, Польща та ін.). Однак між окремими країнами спостерігається виключно висока різноманітність варіантів організації навчання дітей вікової групи 4-12 років, тому можна стверджувати, що не існують визнані європейські стандарти щодо початку навчання, його структуризації, а також тривалості початкової освіти. Це зумовлено різними етнічно-історичними, економічними та культурними чинниками.

Таблиця 1

Початок шкільного обов'язку

Вік початку навчання	Країна
5 років	Австралія, Нова Зеландія, Канада, Англія і Уельс, Шотландія, Нідерланди, Мальта
6 років	Австрія, Бельгія, Греція, Іспанія, Італія, Ірландія, Ісландія, Люксембург, Норвегія, ФРН, Чехія, Франція, Португалія, Польща, Словенія, Україна, Японія та багато ін.
6-7 років	Болгарія, Естонія, Латвія, Угорщина, Румунія, США
7 років	Данія

Утім, не завжди календарний вік дитини є підставою для початку обов'язкового шкільного навчання. Тому деякі країни запровадили «плаваючу» нижню межу з метою полегшення дітям адаптації до інституційних форм навчання.

Головним завданням початкової школи у країнах ЄС є формування функціональної грамотності, яка розглядається як здатність розуміти оточуючих, інтерпретувати інформацію, спілкуватися, лічити, використовувати друковані та письмові матеріали у відповідному контексті. Грамотність передбачає постійне

навчання для сприяння дитині у досягненні навчальних цілей, розвитку знань і потенціалу та активної участі у житті суспільства. Не менш важливим завданням початкової школи проголошується формування в учнів ключових компетентностей, набуття ними досвіду когнітивної та креативної діяльності.

Дослідження європейського досвіду розвитку шкільництва на рівні МСКО 1 дозволяє виокремити певні тенденції. Серед них:

1. Управлінські (запровадження програм автономного шкільного менеджменту, що проявляється в отриманні директором або шкільною радою більшого обсягу повноважень, зокрема розпорядження фінансами, підбором кадрів, затвердження (в рамках національних/регіональних стандартів) навчальних планів і програм, методик викладання тощо).

2. Організаційні (оптимізація шкільної мережі, зменшення наповнюваності класів, розподіл терміну початкової освіти на окремі цикли, чітке структурування цілей і змісту навчання, окреслення освітніх результатів й розробка системи оцінювання, упровадження державної атестації, вивчення іноземної мови з I або II класу, звітування про досягнення школи шляхом внутрішнього (самооцінювання) та зовнішнього оцінювання, створення максимально сприятливих умов для отримання якісної освіти всіма учнями).

Відбулися зміни в системі шкільного інспекторату (створення національних рамок шкільної інспекції з акцентом на збалансуванні національних стандартів і регіональних потреб; використання механізмів шкільної інспекції для підвищення ефективності діяльності школи; розширення складу шкільних інспекцій шляхом залучення шкільних рад і батьків у процедурах моніторингу та евальвації якості освіти).

3. Змістові. Країнам ЄС притаманна типова модель змісту освіти, яка включає наступні складові: мовна, математично-технологічна, природнича, гуманітарна, мистецька, а також «освіта про здоровий спосіб життя» та «суспільно-особистісний розвиток». Названі складові у вигляді освітніх галузей представляють стандарт початкової освіти, який у більшості країн ЄС займає від 55 до 90% усього навчального часу.

Активно практикується впровадження інтегрованих курсів (напр., читання, письмо, усне мовлення об'єднані в «мистецтво мовлення», відомості з історії, географії – у суспільствознавство). Відбувається звуження кількості навчальних предметів з концентрацією на мовній і математичній грамотності.

Зокрема, мовна складова змістової моделі розглядається як надзвичайно потужний інструмент розвитку особистості. Навчальні предмети, що входять до цієї складової, відповідають за формування початкових рівнів таких компетентностей, як спілкування рідною та іноземною мовами, вміння вчитися, міжособистісна, міжкультурна та громадянська компетентності.

Математична освіта, поряд із мовною, є базовою для формування основ грамотності. Утім, перетворившись на математично-технологічну (окрім традиційної математики, яка вивчається в усіх країнах ЄС з 1-го класу), вона збагатилася на такі нові предмети, як технології та ІКТ.

Все більшу роль у змісті початкової освіти відіграє громадянська освіта, що пов'язано із зниженням громадянської активності населення. Як окремий предмет викладаються у початкових школах Бельгії (німецькомовна спільнота), Румунії й Франції. Такі країни ЄС, як Ірландія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Німеччина та Швеція найбільш оптимальним для формування якостей громадянина вважають підхід щодо інтеграції «громадянознавчих» знань до змісту історії, суспільствознавства, географії, іноземної мови.

Підходів щодо передачі учням мистецьких знань на рівні МСКО 1 існує декілька. Одна група країн Європейської Спільноти включає до мистецького блоку предмети образотворчого/пластичного мистецтва (малювання, живопис, ручну працю), музику та драму. Це – Ірландія, Іспанія, Нідерланди, Франція. У початкових школах Німеччини до перелічених вище включено також танець. У Швеції учні вивчають музику та ручну працю (виробництво речей з текстилю, дерева та металу), а у Сполученому Королівстві до мистецької складової входять мистецтво і дизайн, музика, танець. Спільним для усіх країн ЄС є практико-зорієнтований підхід до реалізації зазначеної складової, який передбачає не лише трансляцію знань, а й формування вмінь та навичок мистецького характеру.

У навчальних програмах та методичних порадиниках збільшується увага на диференційне викладання, вміння поєднання колективної, групової та індивідуальної навчальної діяльності з чергуванням різноманітних завдань, а також використання широкого комплексу методів та педагогічних інновацій для активізації навчального інтересу й розширення пізнавальних можливостей учнів.

Тенденції розвитку початкової освіти країн ЄС стосуються й оцінювання успішності учнів. Серед яких: поширення національного (як обов'язкового, так і добровільного) оцінювання; специфікація критеріїв оцінювання виконання курикулуму; застосування комплексу видів оцінювання (для отримання об'єктивної інформації про успішність учня та діяльності учителів); упровадження вступного тестування для визначення готовності дитини до шкільного навчання; оприлюднення інформації про результати національних тестувань; запровадження формувального оцінювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василюк А. Загальноєвропейські тенденції розвитку освіти. Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2013. № 2. Тернопіль: Національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. С. 206-211.
2. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США: монографія / А.П. Джурило, О.З. Глушко, О.І. Локшина та ін. К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 192 с.
3. Ярова О. Тенденції розвитку початкової освіти в країнах Європейського Союзу (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Київ : Педагогічна думка, 2018. 434 с.
4. Kamińska K. Edukacja Początkowa w krajach Unii Europejskiej. URL: http://edukacjaialog.pl/archiwum/1998,96/luty,136/edukacja_poczatkowa_w_krajach_unii_europejskiej,687.html (дата звернення: 12.12.2023).
5. Key Data on Education in Europe 2012. Brussels: European Eurydice Unit, 2012. 212 p.